

особою у разі проведення оперативними підрозділами операцій з викриття хабарників, коли предмет злочину передається з використання електронних платіжних систем, схем, у яких є низка посередників та (або) про-

водяться фінансово-економічні операції з метою маскування злочинної діяльності; питання розмежування провокації підкупу та проведення спеціального слідчого експерименту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аленін Ю.П. Початок досудового розслідування за КПК України 2012 року / Ю.П. Аленін // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 198–203.
2. Баганець О. Щодо необхідності внесення змін і доповнень в КПК України 2012 року в частині порядку початку досудового розслідування / О. Баганець: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baganets.com/public>
3. Берназ В. Регламентация початку досудового розслідування, як основа кримінально-процесуального провадження / В. Берназ, Н. Неледва // Вісник прокуратури. – 2013. – № 1 (139). – С. 62–67.
4. Галаган В.І. Особливості початку досудового розслідування при виявленні ознак кримінального правопорушення на території дипломатичних представництв чи консульських установ України / В.І. Галаган, О.М. Калачова // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2013. – № 2 (8): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n2/13hivkuu.pdf>.
5. Вапнярчук В.В. Сутність початку досудового розслідування за новим КПК України / В. В. Вапнярчук // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2013. – № 26. – С. 177–186.
6. Лук'янчиков Є.Д. Удосконалення початку досудового розслідування в контексті реалізації державної антикорупційної політики // Є.Д. Лук'янчиков // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.) / [ред. Кол.: В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін.]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. – С. 272–274.
7. Погорецький М.А. Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання / М.А. Погорецький // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 1. – С. 93–103.
8. Татаров О.Ю. Початок досудового розслідування за кримінальним процесуальним кодексом України: доповідь / О.Ю. Татаров // Новації кримінально-процесуального законодавства», 6 лип. 2012 р., м. Дніпропетровськ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dduvs.in.ua/assets/files/news3/KPK/material.doc>.
9. Удалова Л.Д. Проблемні питання початку досудового розслідування / Удалова Л.Д. // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2016. – № 1 (11). – С. 228–237.
10. Фаринник В.І. Деякі особливості початкового етапу досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України / В.І. Фаринник // Матеріали круглого столу з експертного обговорення нового Кримінального процесуального кодексу України / Нац. шк. суддів України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nsj.gov.ua/training/judges/kpk2/>
11. Чернявський С.С. Особливості розслідування одержання прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою / С.С. Чернявський // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 1. – С. 223–229.
12. Степанюк Р.Л. Особливості тактики допиту підозрюваного в одержанні або наданні неправомірної вигоди у сфері правоохоронної діяльності / Р.Л. Степанюк, О.В. Приходько // Право і суспільство. – 2015. – № 3(3). – С. 193–197.
13. Столітній А. Формування та розвиток засад кримінального процесу в Україні в умовах електронного кримінального провадження / А. Столітній // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2016. – № 3. – С. 95–101.

УДК 343.115

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ ПРИСЯЖНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

LEGAL REGULATION OF ACTIVITIES OF JURY TRIAL IN CRIMINAL PROCEEDING

Моргун С.О.,
аспірант

ПВНЗ «Європейський університет»

У статті розглянуто стан нормативно-правового забезпечення діяльності суду присяжних у кримінальному провадженні України. Визначено його недоліки і запропоновано прийняти інструкцію, яка деталізуватиме порядок судового розгляду судом присяжних.

Ключові слова: кримінальне провадження, нормативні акти, суд присяжних, судовий розгляд, інструкція.

В статье рассмотрено состояние нормативно-правового обеспечения деятельности суда присяжных в уголовном производстве Украины. Определены его недостатки и предложено принять инструкцию, которая будет детализировать порядок судебного рассмотрения судом присяжных.

Ключевые слова: уголовное производство, нормативные акты, суд присяжных, судебное разбирательство, инструкция.

In article the condition of standard legal support of activities of jury trial in criminal proceeding of Ukraine is considered. Its shortcomings are determined and it is offered to accept the Instruction which detaliziruvat an order of judicial review by jury trial.

Key words: criminal proceeding, regulations, jury trial, legal proceeding, instruction.

Постановка проблеми. Важливим елементом судової системи багатьох держав є залучення громадян до здійснення правосуддя як через суд присяжних, так і через суд шэфенів. Суд за участю представників народу є не просто кримінальним процесуальним інститутом, а важливим соціальним інститутом, наявність якого свідчить про існуван-

ня в державі демократичної судової влади, яка захищена від корупційних схем. Діяльність присяжних здійснюється відповідно до чинних нормативних актів. Відсутність чіткого та ефективного регламентування приводить до прогалин в практичній діяльності. Саме тому тема, обрана нами, є актуальною та потребує детального вивчення.

Стан опрацювання. Окремі аспекти нормативно-правового регулювання розгляду справи в суді присяжних знайшли своє відображення у наукових роботах Ю.П. Аленіна, Ю.М. Грошевого, В.В. Городовенка, В.Т. Малайренка, П.П. Пилипчука, І.О. Русанової, М.І. Сірого, В.І. Теремецького, В.М. Тертишника, В.І. Шишкіна та інших вчених.

Метою статті є аналіз нормативно-правового забезпечення діяльності суду присяжних у кримінальному провадженні задля його оптимізації.

Виклад основного матеріалу. У 2006 р. на території України була поширена дія Бангалорських принципів поведінки суддів (загальновизначні стандарти, які регулюють діяльність судів на міжнародному рівні). Відповідно до них деякий акцент ставився на врегулюванні відносин між суддями та присяжними. Суддя підтримує порядок та дотримується етикету у процесі всіх судових розглядів, поводить себе терпляче, гідно та ввічливо щодо сторін судового засідання, присяжних, свідків, адвокатів та інших осіб, з якими спілкується офіційно. Аналогічної поведінки вимагав цей міжнародний договір від осіб, які беруть участь у судовому засіданні [1, с. 26].

У п. 3 ст. 1 Додаткового протоколу до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191), ратифікованого Україною 18 жовтня 2006 р., наводиться міжнародне тлумачення терміна «присяжний засідателю» [2]. Можливість конкретного визначення цієї дефініції закріплювалася за країнами-учасниками цього Протоколу. Проте обов'язково це поняття повинно включати в себе особу, яка діє як член колегіального органу, що має визначити вину обвинуваченої особи під час судового процесу.

Бордоська декларація, прийнята 18 листопада 2009 р., зводила завдання суддів до належного розгляду справ без будь-якого неправомірного впливу з боку обвинувачення, захисту чи будь-якої іншої сторони [3].

Значимо, що діяльність присяжних передбачена і нормами національного законодавства. Відповідно до Конституції України народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних [4]. Ці конституційні положення не лише відтворені в Законі України «Про судоустрій України» від 2 червня 2016 р., але й конкретизовані в його положеннях.

10 травня 2006 р. Указом Президента України була схвалена Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. У ч. 2 п. 3 розділу 4 зазначалося, що діяльність суду присяжних необхідно врегулювати законодавчо, передбачивши його використання лише в окремих категоріях кримінальних справ. Обвинувачений повинен мати право вибирати, хто розглядатиме його справу – суд присяжних чи колегія професійних суддів. Функції присяжних мають бути відокремлені від функцій професійного судді. Присяжні вирішують лише питання юридичного факту, а професійний суддя на основі вердикту присяжних і норм кримінального права постановляє вирок [5].

По-новому інститут присяжних почав розвиватись після прийняття рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 р. «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів». Відповідно до положень документу одним із напрямів реформування кримінальної юстиції України був розгляд колегіальним судом за участю народних засідателів або присяжних кримінальних проваджень, у яких обвинуваченими є неповнолітні особи [6].

Основна законодавча регламентація інституту присяжних зосереджена у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та Кримінальному процесуальному кодексі України внаслідок здійснення кримінальної процесуальної реформи 2012 р. [7; 8].

Кримінальний процесуальний кодекс містить главу 2, до якої входить лише 8 статей, присвячених регулюванню

провадження в суді присяжних, але їх стислий виклад не може дати відповіді на багато дискусійних питань у діяльності присяжних. Так, О.В. Кульченко та Б.М. Улюшев зазначають, що питання відводу присяжного може привести до відкликання суддями «несприятливих» для обраного ними рішення присяжних чи сторонами процесу – для винесення сприятливого для них рішення [9, с. 336]. Поняття втрати присяжним неупередженості є оціночною ознакою, а тому застосовується суддями та іншими присяжними з їх власного переконання. У свою чергу, власне переконання окремих суддів та присяжних в ідентичних ситуаціях може привести до різних висновків та як наслідок – до протилежних рішень.

Тому варто деталізувати порядок здійснення присяжними своїх повноважень в окремому інструктивному акті, в якому деталізувати їхні повноваження, порядок проведення судового розгляду, визначити перелік кримінальних проваджень, у яких вони мають брати участь, та відповідальність за невиконання своїх обов'язків.

У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» правовий статус присяжного викладається разом із правовим статусом народного засідателя, фактично ототожнюючи ці поняття – статус, специфічність справ, до яких залучаються, вимоги до кандидатів, підстави і порядок звільнення від обов'язків, гарантії прав; у вирішенні всіх питань, пов'язаних із розглядом справи і постановлянням судових рішень, вони мають такі самі права, як і професійні судді [7].

Відповідно до закону для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують у кількості, зазначеній у поданні, список громадян, які постійно проживають на територіях, на які поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, відповідають встановленим вимогам і дали згоду бути присяжними [8].

Варто звернути увагу на те, що цей закон не передбачає реалізації можливості громадянина бути присяжним, тобто порядку відбору кандидатів, критеріїв їх оцінювання та умов обрання.

Значимо, що в іноземних державах застосовують систему опитування та подальшого відбору присяжних «voir dire». Суть цієї системи зведена до того, що потенційному присяжному ставлять питання, під час аналізу відповідей на які можна визначити, чи здатна ця людина об'єктивно визначити докази у справі. Вважаємо, що таке тестування зможе оцінити характер присяжного та здійснити якісніший відбір для правильного розгляду тієї чи іншої справи.

Більше того, Укази Президента, які зберігають чинність, суперечать моделі інституту присяжних, визначеній у КПК [10, с. 335]. У них говориться про впровадження класичного варіанта суду присяжних із роздільними колегіями (англо-американська модель суду присяжних), тоді як у Кримінальному процесуальному кодексі України – про спільну із професійними суддями колегію (європейська модель суду присяжних), подібну за повноваженнями до суду шеффенів [10, с. 115].

Крім зазначених правових актів, Вищий спеціалізований суд із розгляду цивільних і кримінальних справ у 2017 р. виніс лист «Про деякі питання здійснення кримінального провадження в суді першої інстанції судом присяжних», в якому аналіз чинних процесуальних кодифікованих актів свідчить про те, що можливість залучення до здійснення правосуддя громадян України як присяжних передбачено нині лише в Кримінальному процесуальному кодексі України [11].

Іншими словами, передбачена цим Законом необхідність формування списку присяжних не зумовлює розширення їхніх функцій, юридичне поле їхньої діяльності і надалі залишається винятково кримінальним. Проте цей

лист є рекомендаційним і може бути врахований у здійсненні судового розгляду присяжними [11].

Висновки. Натомість у правовому полі відсутній нормативний акт, який би деталізував порядок проведення судового розгляду, критерії відбору присяжних на посаду, особливості дослідження доказів та інші питання, які

потрібно врегулювати на законодавчому рівні. Саме тому вважаємо, що прийняття відомчого нормативного акту сприяло би покращенню виконання присяжними своїх повноважень, що в результаті приведе до усунення непорозумінь між суддями і присяжними та винесення правосудних рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Маляренко А.В. Про присягу судді та відповідальність за її порушення // Вісник Верховного Суду України. – 2012. – № 2(138). – С. 26–31.
2. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією від 15.05.2003 № ETS 191. // Електронний ресурс. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_172/conv/print349712332808772.
3. Бордоська декларація № 994_a50 від 18 листопада 2009 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a50.
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA%96%D0%B2%D1%80>.
5. Указ Президента України «Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів» від 10 травня 2006 р. № 361/2006 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/361/2006/conv/print349879634127396>.
6. Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів : Рішення Ради національної безпеки та оборони України N 311/2008 від 08.04.2008 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0009525-08>.
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 15 грудня 2016 року [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651%D0%B017/print1329932924471646>
9. Культенко О.В. Потенційні проблеми впровадження інституту присяжних на прикладі правової системи України / О.В. Культенко, Б.М. Улюшев // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 334–340.
10. Яценко Н.Г. Народні засідателі та суд присяжних у цивільному процесі: історія і сучасність // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 1 (5). – 230 с. – С. 115.
11. 17 Міжнародний досвід діяльності інститутів мирового судді, суду присяжних, народних засідателів та пропозиції щодо можливостей його застосування в Україні / Бурий А., Таратупа Р., Тополевський Р., Тополевська Л. / Регіональний громадський фонд «Право і Демократія», 2009. // Електронний ресурс. Режим доступу: http://www.fond.lviv.ua/storage/libraty/Doslidzh.myrovsud_prusiaznuh.pdf– 131 с. – С. 56.
12. Про деякі питання здійснення кримінального провадження в суді першої інстанції судом присяжних: Лист Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ № 223 106/0/4-17 від 20 січня 2017 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт ВССУ. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files.